

Kršćanstvo pred novodobno religioznostjo

© tem, da se zahodna kultura iz materializma vrača k duhovnim vrednotam, ni nobenega dvoma več. Ko so sociologi v devetdesetih letih prejšnjega stoletja merili duhovni impulz sodobne zahodne družbe, so prišli do črnogledih spoznanj. Ugotovitve so povzemali v delih z naslovi "Doba praznine", "Imperij vsakdanjosti", "Zaton dolžnosti", "Potrošniška družba", še pred njimi pa je Heidegger govoril o "bornem času". Takšno stanje je bilo posledica materialistične, potrošniške miselnosti, ki je svoj prodor začela v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, a se je zanj kmalu pokazalo, da ne prinaša odgovorov na temeljna eksistenčna vprašanja. Jasno je postalo, da sekularizacija, ki so jo vzhodne države imele za cilj svojih političnih programov, Zahod pa je osvojila prek materialistične miselnosti, človeka notranje opustoši in pusti praznega.

Novo tisočletje je prineslo streznitev in priznanje, da človek brez duhovnih vrednot ne more preživeti. Začela so se duhovna iskanja. A kmalu se je izkazalo, da sekularizirani zahodni človek na ta iskanja ni pripravljen. U nekaj desetletjih sekularistične, ateistične in materialistične nevzgoje je izgubil čut in smisel za religioznost. Kakor na primer v umetnosti, če zanj nimam čuta, ni mogoče ločiti med dobrimi in slabimi deli, tako brez čuta za religiozno tudi ne zmorem razlikovati med religijo, ki me osvobaja, in religijo, ki me zasušnjuje. Čuta pa se ne da naučiti; mogoče ga je le vzgojiti. Tomaž Luckmann, svetovno uveljavljeni sociolog religije slovenskega porekla, je v svojih ugotovitvah kratek in jase: "Religija je, ne-religije ni." Če njegovo spoznanje drži in človeka ni mogoče narediti ne-religioznega, so bili vsi poskusi državnih ateizmov že vnaprej obsojeni na neuspeh. Isto velja tudi za sekularizacijo, kolikor se ni omejila samo na politično področje, ampak je hotela človeka zajeti v vsej globini in mu iztrgati vero. Takšnim nenaravnim poskusom ateizacije in radikalne sekularizacije stojijo danes nasproti spontani procesi "desekularizacije sveta" (Peter Berger), "vračanja religij" (Martin Riesebrodt), "vračanje bogov" (Friedrich Wilhelm Graf).

Sodobno vračanje k religiji in duhovnim vrednotam na Zahodu pa ima tudi svoje značilnosti. Po Luckmannu je religija odprtost človeka za presežno, za transcendentno, za "ne-izkušano", tj. za tisto, kar presega meje človekovega izkustva. A vse transcendence niso enake. Razlikuje med malimi, srednjimi in velikimi. Ne-izkušano je na primer jutrišnji dan, ki pa ga bom že jutri izkusil. To je mala transcendence. Srednja transcendence imenuje Luckmann tisto, kar je navzoče in obenem odsotno. Takšno je na primer izkustvo človeka, ki ga vidim in slišim, njegova notranjost pa ostane zame zakrita, dokler je sam ne razodene. Naposled so tu velike transcendence, tj. tisto "ne-izkušano", ki je preveliko, da bi ga človeški razum sploh mogel doumeti. Takšno je krščansko izkustvo Boga, za katerega lahko doumemo le to, da ga ne moremo doumeti.

Kot poznavalec sodobne duhovnosti Luckmann ugotavlja, da se danes svet ne vrača k velikim, ampak k srednjim transcendencam. To pomeni, da sodobno vračanje k religiji ni vedno vračanje k velikim tradicionalnim verstvom, ampak k novodobnim oblikam verovanja, v katerih tudi Jezus Kristus dobi novo vlogo in podobo. Bog, božanstvo, Jezus Kristus novodobnemu človeku ne stopa naproti kot paradoks v vsej svoji drugačnosti, izvirnosti, nedoumljivosti in radikalnosti, ampak v podobi, ki je za sodobnega človeka sprejemljiva in jo more umestiti v parametre svojih pričakovanj. Ne gre za "Jezusa Kristusa v izvirniku", ki človeka preobraža?!, ampak za njegovo slabo, sterilizirano kopijo, ki ji je bila odvzeta življenjska moč izzivanja.

Kakor ta kopija le pritrjuje čutenju in hotenju sodobnega človeka, tako novodobno verovanje ni drugega kakor "verovanje po meri človeka". U tem je tudi največji nesmisel sodobnega verovanja. Judovsko-krščansko izročilo je ob zgodovinskih dogodkih in likih postopoma prihajalo do spoznanja, da verovati pomeni presegati sebe in se izročati drugemu. "Verovanje", ki si ustvarja podobo Boga po svojih željah in zamislih, ne more biti verovanje. Verovanje je per definitionem ločitev od samega sebe in "upanje proti upanju". U verovanju ni nič mojega; v njem mi je vse podarjeno. Od mene najprej zahteva, da se odrečem samemu sebi in sebe sprejemem kot dar. Pobudnik verovanja nisem "jaz", ampak Bog. On je tisti, ki je človeka izvolil – vsakega posamič – in ga prvi spoznal, zato mu je tudi bližje in globlje, kakor je človek samemu sebi. U veri jaz ostane jaz, a ta jaz sprejema sebe od drugega Jaza, ki je globlji od njega, je neupodobljiv in preobrača človeški jaz "na glavo". Zato je prepoved upodabljanja Boga temeljna prepoved, ki jo najdemo v judovstvu in krščanstvu. Verovanje, ki se je izčiščevalo v judovsko-krščanskem izročilu, je verovanje po meri Boga, ne po meri človeka. Tega praga, ki vodi od "verovanja po meri človeka" k "verovanju po meri Boga", pa novodobni človek ni več zmožen prestopiti in se dvigniti v višine velikih transcendenc, ki so ustvarile mono-teistična verstva.

Novodobni človek se ne vrača k velikim, ampak k srednjim transcendencam. U tem se kaže izguba novodobnega čuta za pristno verovanje. Ta zdrs od velikih k srednjim transcendencam pomeni, da je novodobni človek na mesto neukrotljivega in izzivajočega Boga postavil svoj jaz, svoje občutje in zadovoljstvo. Kakor je sodobni potrošniški človek zamenjal izvirnik za kopijo, kar omogoča, da je skoraj vsakomur skoraj vse dosegljivo, tako novodobna religioznost vere ne oblikuje po meri Boga, ampak po meri človeka. Strahospoštovanja, ki tvori jedro tradicionalnih verstev, v novodobni religioznosti ni več mogoče najti; na mesto tega temeljnega religioznega čustva je stopilo iskanje dobrega počutja. U svetu virtualnih simulacij, ki se je odcepil od izvirnega, človek sprejema religioznost, ki njegovega ega ne more raniti, in se dá voditi duhovnemu hedonizmu v službi individualnega samozadovoljstva.

Novodobne religioznosti zato ne poznajo več resničnega spreobrnjenja. Nikoli ne slišimo reči, da bi se kdo spreobrnil k new agu, ampak je "vanj zašel". Novodobni "vernik" se ne spreobrača k živemu, transcendentnemu Bogu, ki je do človeka zahteven in

Špela Bevc: *Osamelec*, Novigrad, 2008.

ga spravlja v stisko, kakršno opiše prerok Jeremija (20, 7): "Zapeljal si me, Gospod, in dal sem se zapeljati. Premočan si bil zame in si zmagal. Ves dan sem v posmeh, vsi se norčujejo iz mene." Nasprotno, novodobni vernik popušča sebi, tistemu, kar je v njem prvinskega. Duhovno praznino, ki jo čuti, zapolnjuje z "vračanjem k arhaični simboliki in magičnosti otroškega. Posebno prednost daje čustvom, goji vpogled v 'subtilne' ali vzporedne svetove, poveljuje zlitje z Materjo Naravo. Usa ta stališča pa imajo - žal! - za posledico le to, da se individuum še bolj zapre v narcisizem, ki ga kmalu izenači s predosebnim božanskim jazom." živi Bog, ki se razodeva v osebi Jezusa Kristusa, pa postavlja človeka pred zahtevo, da se spreobrne in odloži starega človeka: "Spreobrnite se in pokesajte, da se vam izbrišejo grehi" (Apd 3, 19).

V Sofistu (231a), dialogu, ki poskuša ločiti pravo modrost od navidezne, Platon uporabi primero o volku in psu: "Saj je tudi volk podoben psu, najbolj divja žival najbolj krotki. Toda kdor se noče zmotiti, mora biti predvsem vedno pazljiv glede podrobnosti." In k temu še beseda o sofistih, ki jih označi za prodajalce navidezne modrosti: "Ta rod je namreč nadvse zmuzljiv." Ta primera velja tudi za razmerje med novodobnimi religioznostmi in starodavnimi verskimi izročili, ki so se oblikovala skozi tisočletja in so ustvarila kulture sveta. Nepoznavanje ali površno poznavanje enih in drugih ima usodne posledice. Za zunanjo, navidezno podobnostjo se skriva usodni, nepremostljivi prepad med enimi in drugimi. Intelktualna lenost in nezmožnost razlikovanja marsikaterega sodobnega človeka privedeta do usodne zmote: "Saj so prepričanja, ki jih ima new age, podobna krščanskim!" Ključne pojme, ki sta jih izoblikovala judovstvo in krščanstvo, nadomešča new age s svojimi, ki so navidez blizu krščanskim, v resnici pa z njimi niso združljivi. New age nadomešča Boga z božanstvom, življenje z življenji,

odrešenje z ozdravljenjem, greh z boleznijo, milost z energijo, osebo z individuumom, molitev z meditacijo, Jezusa z avatarjem, duhovnost z religijo. Pojmi, s katerimi novodobno verovanje nadomešča radikalne ideje krščanskega oznanjenja, so blagi in tolerantni do človekovega jaza; ne posegajo v njegov jaz, s tem pa prav temu jazu dopuščajo, da ostane ujetnik samega sebe in ga v tem ujetništvu celo ščitijo. Ta navidezna podobnost je za današnjega kristjana velik izziv, da poskuša svojo vero še globlje razumeti.

Pokojni pariški kardinal Jean-Marie Lustigier je napovedal, da jutrišnji svet ne bo sekulariziran. Nasprotno, meni, da bo nasičen s svetim. Toda svetega ne bo iskal v živem "Bogu Abrahama, Izaka in Jakoba", marveč v naravi in vsakdanjem življenju. Sodobni obrat k svetemu ni odločitev za živega Boga, ki je skriti, živi Bog ljubezni, ampak zdrš v malikovanje narave, njenih energij, zemlje ali sonca. Gre za novo, sodobno oblika poganstva, ki je posledica menjave velikih transcendenc za srednje in male; je obrat od živega Boga v naturalizem in poganstvo. Zgodovina svetovnih verstev, zlasti krščanstva, je bila zgodovina vzgoje verskega čuta za tistega Boga, ki more človeka osvoboditi ujetosti v naravne sile sveta in mu pomagati, da v vsej polnosti zaživi veličino svojega poslanstva in dostojanstva. Zdrš v pogansko religioznost, ki je posledica izgube verskega čuta, človeka zopet vrača v roke naturalizma in z njim povezanih okultističnih, spiritističnih, ezoterističnih, magijskih praks, ki človeka spreminjajo v banalen predmet. Use drugačna je krščanska vizija človeka. Krščanstvo - kakor poudarja Jürgen Habermas - je znalo v človeku odkriti najbolj skrite, a najpomembnejše človečnosti in kulturne potencialne: odgovornost, avtonomijo, možnost novozačenja, zgodovinskost, spomin, emancipacijo, dovrševanje, ponotranjenost, utelešenost, individualnost, občestvenost, bogopodobnost, dostojanstvo. Videti človeka v optiki teh pojmov pomeni videti ga v njegovi enkratnosti in nenadomestljivosti, kot osebo, od Boga izvoljeno in poklicano, da ljubi in živi v vsej svobodi in odgovornosti. Pogled na človeka skozi optiko sodobnega poganstva pa te čudovite resnice človeka ne zmore več videti.

Tu - in samo tu! - se bije velika in odločilna bitka za človeka in njegovo dostojanstvo. Sveti Gregorij iz Nise, ki je predobro poznal antično poganstvo, je tankočutno zaznal to temeljno resnico o človeku, ki se razodeva le v očeh evangelija: "človek, ne spreglej čudovitega v tebi. /.../ Imej v mislih svoje kraljevo dostojanstvo. Nebo ni bilo narajeno za podobo Boga kakor ti, niti luna niti sonce niti karkoli drugega, kar vidiš v stvarstvu. Vedi, da nič od tega, kar obstaja, ne more zaobseči tvoje veličine!"

Robert Petkovšek

¹ Verlinde, Joseph-Marie, 2002, *Le christianisme au défi des nouvelles religiosités*, Pariz, Presses de la renaissance, 12.